

Толонов Э.Н.

РЕГИОНАЛДЫК ТУРИЗМ БИЗНЕСИНИН УЧУРДАГЫ ӨНҮГҮҮ АБАЛЫ

Толонов Э.Н.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИЗМА

E.N. Tolonov

THE DEVELOPMENT OF REGIONAL TOURISM BUSINESS TODAY

УДК:336.71/33(04)

Макалада туризм тармагынын туризм инфраструктурасы жана анын объектилери жөнүндө терең маалыматтар берилди жана ошондой эле туризм инфраструктурасынын Кыргызстандагы өзгөчөлүгү каралды.

Негизги сөздөр: туризм тармагы, туризм инфраструктурасы, туризм объектилери, ташуу сектору, кызмат көрсөтүү, туризм өндүрүшү.

В данной статье рассматриваются вопросы развития инфраструктуры туризма и его объекты, а также их особенности в Кыргызстане.

Ключевые слова: туристическая отрасль, инфраструктура туризма, объекты туризма, сектор перевозок, оказание услуг, туристическое производство.

This article discusses questions of the development of tourism infrastructure and facilities, as well as their features in Kyrgyzstan.

Key words: tourist sector, infrastructure, tourism, tourist sites, transportation sector, services, travel production.

Рекреациялык жогорку потенциалга эгедер Кыргызстандын түштүк регионунда туризм тармагын жогорку деңгээлде өнүктүрүү үчүн табигый, тарыхый-маданий жана социалдык-экономикалык шарттары бар. Туристтик ресурстардын көп түрдүүлүгү туризмдин ар кандай түрлөрүн өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт: альпинизм, тоо туризми, курорттук туризм, жайлоо туризми, рафтинг, спелеотуризм, тоодо лыжа тебүү, аңчылык кылуу (анын ичинде улуттук аңчылыкты уюштуруу), диний жана этнографиялык турлар, экотуризм ж.б. Өлкөнүн түштүк аймактары туризм ишмердүүлүгүн жайылтууга ылайыктуу. Айрыкча, туристтик байлыктардын бардык түрүн камтыган Сары-Челек чөлкөмү тоо-деңиз климаты айкалышкан эл аралык масштабдагы эң сонун эс алуу зона болуп саналат.

Жүргүзүлүп жаткан экономикалык реформалардын натыйжасында өлкөдө туруктуу туризм жана эс алуу рыногу жаралды. Туризм алкагындагы бизнеси өнүктүрүү үчүн жагымдуу укуктук жана экономикалык шарттар түзүлүүдө. Туристтик ишкана-уюмдардын саны көбөйдү. Бүгүнкү күндө алардын саны 450дөн ашты. Мындан тышкары Союз мезгилинде жаралган белгилүү курорттук борборлор тез эле базар экономикасынын шарттарын өздөштүрүп, натыйжалуу иш алып барышууда. Чет элдик инвестициялардын негизинде жайгаштыруу каражаттарын жакшыртуу иштери болуп жатат. Учурдун талабына жооп берүүчү «Мөлмөл», «Тянь-Шань» сыяктуу

отелдер ишке кирди, башка ири мейманканалар салынды. Туризм тармагынын өнүгүү кызыкчылыгын колдогон Ишкерлер союзунун алдында туризм боюнча кеңеш, Мейманкана бизнесинин ассоциациясы, Туроператорлордун ассоциациясы ж.б. уюмдар иштеп жатат.

Эл аралык транспорттук катнашты жакшыртуу максатында «Манас» жана «Ош» аэропорттору реконструкцияланды. Жаңы авиакааттамдар ачылууда. Ошондой эле республикадагы Бишкек-Ош, Бишкек-Каракол, Бишкек-Торугарт, Ош-Эркеч-Там, Ош-Баткен жана курулуп жаткан Жалал-Абад-Балыкчы автотрассаларын дүйнөлүк талаптарга жеткирүү, Кыргызстандын туристтик потенциалын кыйла арбытат. Аталган багыттар Улуу Жибек жолунун негизги бутактарына дал келет. Ошондуктан бул жолдор боюнча саякаттарды уюштуруу туризмдин пайдалуу багыттарынын бири болуп калат.

Жыл өткөн сайын туризм индустриясы кыйла тез өнүгүп, дүйнөлүк экономикага, бөтөнчө бир катар өлкөлөрдүн, региондордун өндүргүч күчтөрүн жайгаштырууга олуттуу таасирин тийгизип жатат. Ушундан улам региондордо туризм тармактарын калыптандырууга жана ийгиликтүү өнүктүрүүгө далай аракеттер көрүлүп, арбын каражаттар жумшалууда.

2015-жылдын 1-январына карата республиканын аймактарында туризм чөйрөсү менен байланышкан ишмердикти ишке ашырган 94,1 миң чарба жүргүзүүчү субъекттер (юридикалык жана жеке жактар) иштеп жатышат. Алар туристтик товарларды өндүргөн, саткан жана туристтик экскурсиялык кызматтарды көрсөткөн ишканалар, ресторандар, барлар, жашоо, эс алуу жана көңүл ачуу менен байланышкан туристтерди жайгаштыруу каражаттары (коруктар, улуттук жаратылыш парктары, альплагерлер), транспорттук ишканалары.

Региондордо “Кыргыз Республикасында кичи жана орто ишкердик субъекттерин өнүктүрүүнүн республикалык программасы”, Кыргыз Республикасында 2013-2017-жылдарга ички жана кирүү туризмин өнүктүрүү” программалары ишке ашырылууда. “Кыргыз Республикасында кичи жана орто ишкердик субъекттерин өнүктүрүүнүн республикалык программасына” ылайык ишмердүүлүктүн приоритеттүү түрлөрүнө мейманканалардын жана ресторандардын, ошондой эле муниципалдык райондордун туристтик агенттиктеринин ишмердүүлүгү киргизилген. Кыргыз Республикасынын кичи жана орто ишкер-

диктин субъекттери (ишмердүүлүгүнүн түрлөрүнө жараша мейманканалар жана ресторандар, ошондой эле муниципалдык райондордун туристтик агенттиктери) жардамдын төмөнкүдөй түрлөрүн пайдалана алышат:

- кичи жана орто ишкердиктин жаңыдан баштап жатышкан субъекттерине пайдалануу каражаттарынын лизингине келишим түзүүдө биринчи (баштапкы, аванстык) салымды төлөөсү үчүн берилүүчү гранттар (субсидиялар);

- жаштардын ишкердүүлүгүнүн субъекттерине (студенттерге жана кесиптик билим берүү мекемелеринин бүтүрүүчүлөрүнө) гранттар (субсидиялар);

- мурда болгон чыгымдарды субсидиялоо (камсыздандыруу салымдарынын, лизингдик төлөмдөрдүн, көргөзмө-ярмаркалык иш-чараларда катышууга кеткен чыгымдардын бөлүгү).

Кыргыз Республикасында мамлекеттик колдоо программаларынын инфраструктурасы Кыргыз Республикасынын экономика министрлигинин, Кыргыз Республикасынын туризм департаментинин, Кыргыз Республикасынын кичи ишкердикти өнүктүрүү жана колдоо фондунун ишмердүүлүгү менен берилген.

Кыргыз Республикасында кичи ишкердиктин бардык субъекттери (мунун ичинде туризм чөйрөсүндө ишмердүүлүк жүргүзүшкөн уюмдар да) кепилдик фондунун каражаттарынын эсебинен кепилдиктерди берүү боюнча конкурстарда катышууга, микронасыялоо тутумунан пайдаланууга мүмкүндүгү бар.

Кыргыз Республикасында кичи жана орто ишкердиктин субъекттерин өнүктүрүүнүн программасы республиканын аймагында 2030-жылдан бери ишке ашып жатат. 2015-жылы бул программаны ишке ашырууга мамлекеттик бюджеттен 268 млн. сом акча каражатын бөлүү каралган.

Таблица 1.

Жалал-Абад облусунун ишмердиктин түрлөрү боюнча туризм тармагындагы чарба жүргүзүүчү субъектилер (юридикалык жана жеке жактар). (2015-жылдын январына карата)

	2010	2011	2012	2013	2014	2014. 2010. карата, %
1. Бардыгы, анын ичинен: юридикалык жактар	7359 2579	8085 2694	8868 2866	6955 2500	9524 3015	136,9 120,6
2. Мейманканалар, анын ичинен: юридикалык жактар	66 10	69 10	87 10	60 10	105 10	175,0 100,0
3. Эс алуу жана туризм ишканалары, анын ичинен: юридикалык жактар	48 19	48 20	52 21	44 18	56 23	127,3 127,8
4. Ресторандар, анын ичинен: юридикалык жактар	151 16	168 16	226 14	142 14	265 14	186,6 100,0

5. Туристтик агенттиктер, анын ичинен: юридикалык жактар	90 55	108 55	130 60	83 53	141 61	169,9 115,1
6. Санатордук-курорттук мекемелер, анын ичинен: юридикалык жактар	9 8	9 8	10 9	9 8	10 9	111,1 112,5
6. Жаратылыш парклары жана коруктар (юридикалык жактар)	2	4	4	2	4	2 эсе

* Облстаттын маалыматынын жардамы менен түзүлдү.

1-таблицасында Жалал-Абад облусунун ишмердиктин түрлөрү боюнча туризм тармагындагы чарба жүргүзүүчү субъектилеринин учурдагы өнүгүү абалы башка региондорго (Ысык-Көлдү кошпогондо) салыштырмалуу жогору десек болот, анткени 2010-2014-жылдары облуста мейманканалар 75,0 пайызга, эс алуу жана туризм ишканалары 27,3, ресторандар 86,6, туристтик агенттиктер 69,9, санатордук-курорттук мекемелер 11,1 пайызга, жаратылыш парклары жана коруктар эки эсеге өскөн. Облуста туризм тармагынын чарба жүргүзүүчү субъектилеринин саны өскөнү менен, инфраструктуранын деңгээлинин төмөндүгүнөн туристтерди тейлөөнүн сапаты учурдун талабына жооп бербейт.

Жалал-Абад облусу боюнча туризм ишканаларына, уюмдарына жана мекемелерине келген туристтердин саны беш жылдын ичинде 72,6 пайызга өскөн, алардын ичинен мейманканаларга келгендердин саны 45,7 пайызга, жайгаштыруунун адистештирилген объектилерине келгендер 68,8 пайызга жана жаратылыш парктарына жана коруктарга келгендердин саны 2,2 эсеге өскөн. Жогорудагы цифралар айтып тургандай, келечекте облуста туристтердин санын мындан да бир канча эсеге көбөйтүү үчүн инфраструктураны жакшыртууну мамлекет колго алуусу зарыл, ансыз облуста туризм тармагы өнүкпөйт.

Келечекте Кыргызстанда туризм тармагын эффективдүү өнүктүрүү үчүн, туристтик объектилерди, мейманканаларды куруу жана реконструкциялоо, транспорттук коммуникацияны, байланыш каражаттарын өнүктүрүү, автоунаа коюучу жайларды, коомдук тамактануучу жайларды, басма продукцияларды сатуучу жайларды жана гидэкскурсоводдук кызматтарды өркүндөтүү керек. Булардын баардыгы чоң өлчөмдөгү мамлекеттик бюджеттен, жеке капиталдан инвестицияны талап кылат. Бирок бул чыгымдар келечекте Республикага чоң кирешелерди алып келет.

Кыргыз Республикасы эл аралык туризмде болжол менен жылына 2 млн. чет өлкөлүк туристтерди

кабыл алганда жылына 400-500 млн. доллар алып турмак.

Өлкөнүн стратегиялык өнүгүүсүндө, туризм индустриясын өнүктүрүү үчүн төмөнкүдөй маселелер коюлган:

- ички жана чет элдик инвестицияларды тартууда мейманканаларды модернизациялоо (2-3 жылдыздуу), анын ичинен кичи мейманканаларды;

- туруктуу өнүктүрүү принциптеринин негизинде, приоритеттүү туристтик рекреациондук аймактарды түзүү;

- негизги туристтик аймактарга жолдорду куруу жана реконструкциялоо;

- улуттук мейманканалар комплексин түзүү, негизинен маданий тарыхый мурастардын базасында;

- тейлөө кызматтарынын стандарттарын мамлекеттик классификациясынын негизинде өркүндөтүү;

- миграциялык коопсуздукту камсыз кылбаган өлкөлөрдөн келген туристтерге визалык стратегияны өркүндөтүү;

- социалдык туризмди өнүктүрүүгө шарттарды түзүү;

- республикалык жана чет өлкөлүк массалык маалымат каражаттарында жогорку деңгээлдеги рекламалык, маалыматтык компанияларды уюштуруу.

Туризм тармагын өнүктүрүүнүн жакынкы жылдардагы башкы максаты - кыргыз жана чет өлкөлүк жарандардын туристтик кызматтарга керектөөсүн канааттандыруучу, ошондой эле Кыргыз Республикасындагы туризмди туруктуу өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүп берүүчү, атаандаштыкка кудуреттүү, заманбап туристтик комплексти куруу болуп эсептелет.

Туризмди натыйжалуу өнүктүрүү маселелерин чечүү ички туризмди өнүктүрүүгө, Кыргыз Республикасына чет өлкөлүк туристтердин келишин бир топ көбөйтүүгө жана өлкөнүн экономикасына валюталык кирешелерди алып келет, ошондой эле бир жагынан ар кандай деңгээлдеги бюджетке салык төлөмдөрүнүн келишинин өсүшүн камсыз кылып, экинчи жагынан - туризмдеги маанилүү мультипликативдик натыйжаны эске алып, экономиканын окшош тармактарын өнүктүрүүнү колдойт жана калктын иш аракет жүргүзүүсүн жогорулатат.

Адабияттар:

1. Кыргызстан в цифрах: Статистический сборник - Бишкек, 2014.
2. Туризм в Кыргызстане 2009-2013 гг.: Годовая публикация - Бишкек, 2014.
3. Низамиев А.Г. Туризм Кыргызстана: социально-экономические аспекты. - Ош, 2005.

Рецензент: к.э.н., профессор Абдымаликов К.А.